

спрямований на формування здорового способу життя і сімейного дозвілля). З боку структурних підрозділів закладу сімейне виховання здійснюється в тісному зв'язку з кураторами груп, членами студентських товариств, відділом соціально-психологічної роботи. Зі студентами проводяться психологічні тренінги, сімейне та індивідуальне консультування, створюється база даних сімейних студентів.

Таким чином, організація сімейного виховання студентів в умовах сучасного начального закладу дозволяє забезпечити поглиблення рівня знань із питань міжособистісних взаємин; підвищення ступеня відповідальності за своє життя і здоров'я; прояв шанобливого ставлення до близьких людей, батьків та родичів; готовність і здатність до самоствердження й самореалізації в глобалізованому суспільстві.

М.О. Давидова,
старший викладач кафедри
музично-теоретичної і художньої підготовки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ОБРЯДІВ ЯК СКЛАДОВИХ НАРОДНИХ СВЯТ

Поняття традиції служить загальною назвою для матеріальних і духовних цінностей, котрі сприймаються людьми як спадщина та процес і форма соціального дослідження. Шляхи реалізації традиції різноманітні, але основними з них є звичай, свято та обряд. До того ж обряд може виступати елементом традиції, звичаю, свята, різновидом кожного із них. Слово «обряд» – проукраїнського походження. Це скорочена форма утвореного від дієслова радити – робити, лагодити, лаштувати. Термін обряд вживається для означення певної послідовності дій при виконанні будь-якої роботи.

Змістове наповнення поняття обряд виходить від означення цим словом і терміном винайденого людьми способу (засобу) облаштування суспільного життя. Будучи засобом фіксації цінного досвіду суспільної свідомості, обряд відіграє важливу функцію соціалізації підростаючого покоління, забезпечення етнічної (національної) ідентичності. Загалом же обряд – це «особливий суспільний пристрій» (В. Ключевський), винайдений людьми на початку своєї історії для успішної ефективної соціалізації, згуртування; засіб фіксації суспільної свідомості, одна з форм її існування поряд із писемністю, мистецтвом.

Звичаї – це сукупність обрядів, що передаються від покоління до покоління (традиції). У християнській релігії, її звичаях і обрядах, передбачених церковним календарем, є багато загальнолюдських цінностей. Традиції, звичаї і обряди річного циклу багатогранні й складні. Наповнені великим ідейно-моральним, емоційно-естетичним змістом. Вони відображають етнічне, суспільно-політичне, культурно-історичне життя народу на різних ступенях розвитку, його багатогранну духовність, якості, які формувалися протягом віків (національний характер, психологію, світогляд тощо) [1, с. 39].

Українські календарні традиції, звичаї і обряди є тим цементуючим матеріалом, який у віках зберігав нашу національну ментальність. Календарні традиції і звичаї (своєю міццю, ідейно-моральним і емоційно-естетичним багатством перемогли чужі ідеї, впливи сил, які протягом століть прагнули зруйнувати єдність нашого народу, його самобутній національний дух. Пізнавально-виховний потенціал календарних традицій і звичаїв – це той найдорожчий скарб, який допоміг вижити нашій нації, зберегтися у віках і нині розвиватися в колі народів світової співдружності.

Вивчення народного календаря, практична реалізація в повсякденному житті його традицій, звичаїв і обрядів дає змогу збагачуватися народним світосприйманням і світорозумінням та простежити, як відбувалися в історії зародження, становлення і розвиток світогляду рідного народу. Народний календар ґрунтується на стійких традиціях матеріального і духовного буття людей праці. Разом із національним розвитком народу відповідно збагачується і календар, його традиції і звичаї. В нові часи виникають і нові

потреби у вихованні підростаючих поколінь, в поглибленні духовної культури народу. Традиції, звичаї та обряди, які супроводжують визначні дати, свята та інші урочистості народного календаря, передбачають різні види діяльності, зокрема трудової, стиль поведінки, способи харчування (в певні строки календаря), що відповідають біоритмам природи і людини. Це першооснова забезпечення гармонійності між природою та людиною, об'єктивними обставинами та її діяльністю, поведінкою, відчуттям нею комфортності самопочуття, настрою.

Звичаї і обряди народного календаря найтіснішим чином пов'язані з природою території, на якій історично живуть українці. Виховний потенціал народного календаря виникав і шліфувався у суворій відповідності з фундаментальним принципом природовідповідності виховання, що є основоположним у науковій педагогіці [7, с. 42-44]. Українська обрядовість, що бере свій початок у первіснообщинному суспільстві, пройшла чималий історичний шлях і зазнала історичних змін. У цій еволюції можна виокремити кілька найважливіших етапів, пов'язаних із суспільно-історичними зламами – дохристиянський, християнський, атеїстичний, сьогодення. Для проукраїнської обрядовості, дохристиянської доби характерні три основні форми:

- виробничі, пов'язані з мисливством, сільськогосподарським виробництвом, ремеслами;
- суспільно-виробничі (форми урядування, самоврядування, судочинства);
- «магічні», пов'язані з організацією уявного спілкування з «духами».

Християнізація Київської Русі справила радикальний вплив на обрядову культуру про українців. Подальша еволюція цієї сфери відбувалася в напрямі позбавлення язичницької обрядовості попереднього смислового навантаження й функціонування в якості розважального елементу. Набуття нею нового змісту в рамках православної церковної обрядовості, і це певною мірою стосується, зокрема, трансформації українських весільних, поховальних, пологових та інших обрядів сакрального характеру. Нищівних руйнувань зазнала українська обрядовість у добу атеїзму. З позицій марксистського світогляду всі обряди – і церковно-релігійні, і

традиційні народні – постали як «пережитки» минулого у свідомості людей. Їх трактували як віджилі, архаїчні, навіть реакційні елементи побуту. Згодом, в міру усвідомлення справжньої ролі обрядів як своєрідних «суспільних пристроїв» для сприяння соціалізації та індоктринації людей, радянсько-адміністративно командна система взялася за «лицювання» традиційних та створення, «насадження», «своїх» обрядів. Ця нова, радянська обрядовість була покликана утверджувати норми суспільного співжиття, прописані з комуністичних ідеологічних позицій. В українському суспільстві посткомуністичного періоду, точніше, в його духовно-ціннісній сфері, виразно окреслюються три тенденції:

- орієнтація на народно-традиційні цінності, зокрема, обрядовість як головну компоненту національної культури;
- сповідування сучасних раціоналізованих форм світогляду, що містить повагу як до традиційної культури, так і до символіки утвердження та розвитку української державності;
- відновлення в усіх сферах життя церковно-релігійної Християнської (та інших конфесій) обрядовості.

Загалом, результати дослідження свідчать, що українська обрядовість, попри свою пластичність та піддатливість історичним віянням, викликам життя та ідеологічному тиску, виявляє гідну стійкість в основних своїх суспільних функціях та усталених формах [5, с. 4-36].

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай О. Звичаї нашого народу / О. Воропай. – К: Оберіг, 1993. – 496 с.
2. Гаєвська Т.І. Обряд – як соціокультурний феномен // Питання культурології: Збірник наукових статей. Вип. 20 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2004. – С. 6-30.
3. Пономарьов А.П. Українська етнографія / А.П. Пономарьов – К:Либідь, 1996. – 343 с.
4. Пригорницький В.В. Народні свята / В.В. Пригорницький. – К: Освіта, 1993. – 146 с.

5. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. – К: Либідь, 1993. – 246 с.
6. Українські народні свята та звичаї. – К: Освіта, 1993. – 236 с.
7. Українські традиції. – Харків: Фоліо, 2003. – 571 с.

Н.М. Демиденко,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
(м. Суми)

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЧАСТИНА ІСТОРІЇ ТА МОРАЛІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*«Є щасливо обдаровані природи і щасливо обдаровані народи.
Я бачив такий народ, це – українці»
(П.І. Чайковський)*

Буквальний переклад терміну «фольклор» – народна мудрість. Першою спробою представити фольклор не в усній, а в письмовій формі був збірник М.Цертелева «Опыт собрания старинных малорусских песней» (1819 р.). Вагомий внесок у вивчення українського фольклору зробив М. Максимович, який опублікував праці «Малороссийские песни» (1827 р.), «Украинские народные песни» (1834 р.), «Сборник украинских песен» (1849 р.), «Дни и месяцы украинского селянина» (1856 р.). Народній творчості присвятив свої дослідження М. Костомаров. Його праці «Об историческом значении русской народной поэзии» (1843 р.), «Славянская мифология» (1847 р.), «Семейный быт в произведениях южнорусского народного песенного творчества». У своїй фундаментальній праці «Объяснение малорусских и сродных народных песен» (1883, 1887 рр.) О. Потебня доводив неповторність фольклору східних слов'ян. Наприкінці XIX – поч. XX ст. власні